

szavát pedig *Karinthy Frigyes* írta, ugyancsak új költői irány keresőjét üdvözölve Lovag Ádámban, aki nemcsak magyar, hanem francia és angol költeményeit is közölte kötetében. »Programot jelent bé — írja Karinthy előszava Lovag költészetéről — és úgy látszik, szükség van programra, mert egy paradox esztétikai fölfogást kell magyaráznia: eddig azt hallottuk, a költészet onnan származik, ahonnan ismeretlen vágyaink, boldogságunk és boldogtalanságunk minden oka — az ismeretlen természetből, mely mondatik ösztönnek. Ön a verset a tudat és megismerés villanyfényében hívja elő — ez is kísérlet és ki kell várni, mit hoz nekünk. Bármi a cél — áldott legyen minden kísérlet, mely új lehetőségeket feszeget — s még ha ismert tájakra vetődik is, idegen csapáson, az erdőirtó — áldottabb és teljesebb lesz az ő verejtékétől az az ismert vidék. Ön aranyat akar csinálni, látom — bízom benne, hogy közben rábukkan a puskaporra.«

Lovag Ádámból azonban hiányzott a költői ihletettség és a magasabbrendű elszántság ahhoz, hogy új irányt, új formákat, új képeket, új nyelvet teremtsen. Költeményei kezdetlegesek, bágyadtak, dadogók. Amde áthatja őket az a szemlélet, amely költőjüket később a magyar irodalom szociális tartalmának és háborúellenes szellemének a közvetítőjévé teszi. Így ír:

*Haragszom arra,
ki modern mecsétben
klasszikus verseket ír,
míg sívár kültelken
ezer éhes asszony,
rongyos gyermek,
a nyomortól
csúnya szavakat kiáltoz
és görcsös könnyeket sir!*

*Szép selymes,
igazgyöngyös asszonyom,
van önnek szíve
örülni egy szép szonettnek,
mikor a pincelakásban
a varróleányiának
— akárcsak ön,
oly szép volt, mint gyermek, —
nincsen már színe:
arcáról a szükség leszedte
(míg ön álmodott, ő sirt
— egykor a park homokjában
együtt nevettek —)
a nemrég még közös
gyermeki píri!?*

*És ön, ápoltkézű esztéta,
a grand art pápája,
nem gondol ön néha
ama híres babyloni falra,
melyre tüzes betűkkel volt írva:
»Mene, tekel, ufárszin!«
És ugy-e megharagszik,
ha mai nyelvre fordítom profánul:
»Amíg van ember, ki szenved,
ne legyen, ki bámul!«*

Ügylátszik, Lovag Ádámnak fejlett önkritikai érzéke volt, a világháború után abbahagyta a versírást (sajnos, a fordítást is) és haláláig — 1945-ig — banktisztviselőként dolgozott.

STOLL BÉLA

ADATOK

I. Az Árgirus széphistóriához

1. A széphistória szerzőjének neve. Mint ismeretes, a szerző nevét csak a széphistória versfőiből ismerjük. Toldy Ferenc a versfőket Gergei Albertnek, vagy Görgői Albertnek olvasta, majd Volf György (Hogy hitták az Árgirus szerzőjét? EPhK 1882. 135–140. 1.) a szerző nevét Gyergyai Albert-ben állapította meg. Két ponton módosította az addigi névmegállapítást. Egyrészt figyelembe vette, hogy a 9. és 12. versszakok Gy betűvel kezdődnek, másrészt a 13. versszak 1. szavánál néhány kései kiadás szövegét fogadta el helyesnek. (Az

arany almákat fán szépeket láttunk — Ez arany almákat helyett.) Volf György cikke óta az irodalomban teljesen meggyökeresedett a Gyergyai névalak.

Az időközben előkerült szövegek éppen a legfontosabb érvet, a 13. versszak 1. sorának értelmezését döntik meg. A kérdéses sor változatai a következők:

Tatrosy-kézirat, 1618 k.: *Ert arany almákat fán szépeket láttunk,*

OSzK Oct. Hung., 732.¹ 1686 k.: *Ert arany almákat...*

Buda, 1749. (OSzK): *Ezt arany almákat...*

H. é. nélkül, OSzK ponyvagyűjtemény 65/10: *Ezt, arany almákat...*

Buda, 1763. (OSzK): *Ez arany almákat...*

Buda, é. n. (OSzK 190.547/10): *Az arany almákat...*

A fokozatos szövegromlás nyilvánvaló: Az 1749-i budai kiadás nyomdászja az *Ért* (= érett) szó *r* betűje helyett *z*-t szedett *s* a későbbi kiadások az ebből keletkezett értelmetlenséget próbálták különböző módon kijavítani. A XVII. századi kéziratok egyébként más helyeken is pontosabb szöveget őriztek meg.

Az eredmény az, hogy az Árgirus széphistória szerzőjének neve lehetett Gergei, esetleg Gyergyai, de semmiesetre sem Gyergyai.

2. A *Kodály által gyűjtött népi változat eredetije*. Kodály nevezetes közlésében (Árgirus nótája. Ethn. 1921. 25. l.) az Árgirus-széphistória énekelt változatát tette közzé, melyet a bukovinai Istensegits-en gyűjtött 1914-ben. Énekesei elmondták, hogy a históriát egy nyomtatott füzetből tanulták, a nyomtatványt azonban nem tudták előkeríteni. A szöveg, melynek csak néhány sorára emlékeztek, nem a Gergei-féle, hanem annak egyik későbbi átdolgozása. Ennek legrégebb kiadása az OSzK ponyvagyűjteményében található. Megtudjuk ebből, hogy az átdolgozó Piskolti István, »a N. Magyar Koronának és egyik Zászló-allyának méltatlan Tagja«. A műhöz előszót is írt, (kelte: Debrecen, 1781. január), melyben többek között elmondja: »... kedvem tartotta azon Históriat (ti. az Árgirust) reformálni, új és jobb, s menyire lehetett Poétika Regulák szerént való Strófiákban szedni, mind a Stylusban mind a Matériában helyesebb expressiókkal élni.« A »reformálás« elég alapos volt és egyáltalán nem vált legköltőbb széphistóriánk javára. Többek között a szöveg tetemesen meg is bővült ezért Piskolti az eredetitől eltérően négy részre osztotta a históriát. A második rész bevezető versszakai a következők:

*Bujdosik Argirus hegyeken völgyeken,
Erdős és kösziklás kiellen hegyeken,
Mégyen a járatlan idegen helyeken,
Éjjel nappal egyre szárazon, Vizeken.*

*A kit elől utól talál kérdezkedik,
A fekete város felől értekedik,
De senki-is arról nem-is eszmélkedik,
Tán e világon sints sok így vélekedik.*

*Bujdosik egyedül tsak egy Inassával,
Kit uti-társának vive ő magával,
Ezzel kíván lenni edgyütt Ilonával,
Tőle el-eltávozott szerelmes párjával.*

*Bé-érkezett immár Tündér Országában,
A hol midőn menne egy völgyes pusztában,
Egy kis füstöt látá egy hegy oldalában,
Ahoz menni jönak itélé magában.*

*El-is megy holott egy nagy embert találá
Tőle meg-megrettenvén vissza is hátrála,
Mondván: Jaj éltemnek tán itt lesz halála,
Tsak ugyan bé-méne szerentsét próbála.*

*A nagy ember kérdi kitsodák vólnának,
Zeng a föld hangjától az ő nagy szavának,
Egy szeme közepin vagyon homlokának,
Az-is kerekded mint bagolly madarkának.*

¹ Ennek a kéziratnak eddig csak Jankovich-féle másolatát ismerték. (Quart. Hung. 237.) Mivel a kötet első része a Csoma-kódex másolatát tartalmazza, tévesen úgy gondolták, hogy az Árgirus szövege is megvolt a Csoma-kódexben, csak azóta elveszett. (Vö. Dézsi Lajos: a Csoma-kódex és a M. N. Múzeum másolata. Magyar Könyvszemle 1916. 77–84. l.) A Tatrosy-kézirat szövege kiadva: Ethnographia 1914

A könnyebb összehasonlítás kedvéért közlöm a Kodály-gyűjtötte szöveget is :

*Bujdosik Argyilus hegyeken völgyeken,
Erdőn s kősziklákon, s kietlen helyeken.
Bujdosik egyedül, csak egy inasával,
Két elvive uti társának magával.*

*Az fekete város felől tudakozik,
De még arról senki nem es értekezik.*

-----
*Egy kis füstöt látta egy hegy oldalában
Ahhoz menni jönnek ittili magában.
Csakugyan béméne szerencsét próbála,*

-----
*Mikor a barlangnak szélére eljűta,
A barlangban ottan egy nagy embert látta,
A nagy ember kérdé, kicsodák vólnának?
Zeng a föld hangjától az ő nagy szavának.*

Megjelent a Piskolti-féle átdolgozás később is, pl. Szarvason 1853-ban »Árgirus és Tün-kér Ilona« címen. Lehet, hogy egy ilyen későbbi, elterjedtebb kiadás volt a bukovinai székelyek kezében.

II. Balassi Bálint műveihez

1. *Egy Balassi-idézet.* Elkerülte a figyelmet, hogy Nádasdy Tamás vasi alispán 1605. máj. 26-án Batthyány Ferenchez írt levelében (Iványi Béla : Tinódi-idézet egy XVII. századi levélből. ITK 1954. 318—9. 1.) az irodalmilag úgy látszik igen tájékozott levélíró nemcsak Tinódit és Ezopust, hanem Balassit is idézi helyzetének jellemzésére : » . . . Akar mint haniam epeszegemet, hetuen het eszemet, de mind sok irassom, szom, siralmam, langom, szolgalatom csak karom, egj nap csak föl akasztanak.« Az idézet az egyik Julia-versből való. (Eckhardt-kiad. 65. sz. 21. sor.)

2. *Egy Balassinak tulajdonított énektöredék.* Eckhardt Sándor 98. sz. alatt közli a következő töredéket : *Megsértett szívemnek sok fohászzkodási bizonságim lehettek, . . . hogy magamnál inkább szereltelek tégedet.* A töredék Batthyány Ferenc szerelmesleveleiben maradt fenn. Batthyány azonban ezúttal nem Balassi verséből idézett, hanem az *Eurialus és Lucretia* széphistóriából, ahol a 2. rész 2. versszaka így szól :

*Enmagamnál immár Lucretia téged sokkal inkább szeretlek,
Vélem, te magad is eszedben vehetted, mely igen kedveltelek ;
Megsebhedt szívemnek sok fohászzkodási bizonsági lehetnek ;*

(Balassa Bálint minden munkái. Kiad. Dézsi Lajos. II. 423. 1.)

Mindenesetre érdekes, hogy Batthyány Ferenc Balassi versei mellett éppen az Eurialus és Lucretiából idéz.

3. *Fulvia.* Eckhardt Sándor szerint Balassi »Marcus Antonius hírhedt feleségének, Cicero nagy ellenségének nevével« jelölte utolsó éveinek szerelmét. (Balassi ÖM 397. 1.) Szerepel azonban ez a név Szegedi Veres Gáspárnak Titus és Gisippusról szóló széphistóriájában is :

*Egy szép huga is az Titusnak vala,
Kinek neve Fulvia asszony vala,
Feleségül társának adta vala,
Kivel nagy sok jószágot adatott vala.*

(RMKT VIII. 322. 1.)

Nagyon tetszetős ezzel kapcsolatban a következő feltevés : Balassinál nem példátlan, hogy regényes történetek szereplőinek nevét saját magára és kortársaira alkalmazza. (Pl. az echós versben.) Ebben az esetben Titus talán Batthyány Ferencsel, Fulvia a hugával, Katával, Gisippus pedig magával Balassival azonos. Így határozottabban felmerülhet Balassi szerzősége a Batthyány Katához írt echós versnél is. (Csapody Csaba : Ismeretlen magyar szerelmes vers a XVI. század végéről. ITK 1954. 437. 1.) A nehézség abban van, hogy Batthyány Kata esküvéje 1592. ápr. 19-én volt Széchy Tamással, a Fulvia-ostrom pedig 1593-ban zajlott le.